

ДІАЛОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ПСИХОЛОГА З РЕСПОНДЕНТОМ – ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ГЛИБИННОГО ПІЗНАННЯ ПСИХІКИ СУБ'ЄКТА

Франчук О.Ю.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Стаття «Діалогічна взаємодія психолога з респондентом – передумова ефективності глибинного пізнання психіки суб'єкта» представляє нову, психодинамічну постановку проблеми пізнання психіки в її цілісності. Вказуються передумови ефективності цього процесу, до якого відносяться не лише принципи організації групи активного соціально-психологічного пізнання (АСПП), але й опредметнення психіки суб'єкта (в різних тематичних форматах) на засадах спонтанності його поведінки. Доводиться, що ефективність прийому опредметнення може бути результативним за умов: дотримання принципу додатковості, що може бути реалізований в психології у двох принципах, а саме: принцип невід'ємності свідомого і несвідомого і принцип «із іншого»; слідування процедури глибинного пізнання законам позитивної дезінтеграції і вторинної інтеграції психіки на більш високому рівні психічного розвитку; «оживлення» матеріалізованого презентанта в процесі діалогічної взаємодії психолога з респондентом, що є передумовою набуття опредметненої моделі посередницької функції між свідомим і несвідомим на шляху пізнання їх у функційній цілісності. Саме тому діалог є провідним ланцюгом у процесі глибинного пізнання психіки суб'єкта.

Ключові слова: глибинне пізнання, візуалізація, опредметнення психіки, цілісність психіки, свідоме, несвідоме, психологічні захисти, модель, візуалізований презентант, діалог, діалогічна взаємодія, оживлення опредметненого презентанта.

Постановка проблеми. Психодинамічна парадигма дозволяє по новому поставити науково-практичну проблему: пізнання психіки в її цілісності на засадах розкриття ролі опредметненості психічного, його візуалізації в презентантах; окреслення ролі діалогічної взаємодії психолога з респондентом, що включає «оживлення» презентанта, в його посередницькій функції, як і процес діагностико-корекційного діалогу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема глибинного пізнання психіки, науково-дослідне, методологічне та теоретичне обґрунтування ролі діалогу в психодинамічному підході до пізнання психіки, що презентовано в численних роботах академіка НАПН України Т.С. Яценко [13-18] та її послідовників: С.М. Аврамченко [1], К.А. Бабенко [3], Т.І. Білухи [4], Т.В. Горобець [5], Л.В. Драголи [6], І.В. Євтушенко [7], О.В. Педченко [9], І.М. Сергієнко [10], Л. Г. Туз [11] та ін. Проблема самопрезентації психіки, шляхом використання опредметнених засобів, хоча і використовувалась в усіх вказаних вище роботах, залишається мало розкритою в частині обґрунтування професійної побудови діалогічної взаємодії психолога з респондентом, що й обумовило вибір теми даної роботи.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Загальною проблемою є глибинне пізнання психіки в єдності сфер свідомого і несвідомого. Частковими проблемами, одна з яких піднімається в даній статті, є проблема різновидів методів відповідних специфіці пізнання психіки в її цілісності. Дана робота представляє один із шляхів оптимізації глибинного пізнання психіки з використанням візуалізованих засобів спонтанної самопрезентації та їх декодування в процесі діалогічної взаємодії.

Мета статті. Розкрити науково-практичну сутність використання візуалізованих засобів самопрезентації учасника АСПН, як і внутрішні (глибинні) чинники спонтанного створення суб'єктом опредметненої моделі психіки. Розкрити доцільність діалогічної взаємодії психолога з респондентом в аспекті забезпечення посередницької функції презентанта в процесі діалогічного пізнання його психіки.

Виклад основного матеріалу. Глибинне пізнання не може бути прямолінійним, воно передбачає пізнання психічного з опорою на принцип додатковості, що декларує єдність свідомого і несвідомого. З огляду на те, що несвідоме є недоступним прямому споглядан-

ню, то процес глибинного пізнання незмінно відзначається специфікою опосередкування. В активному соціально-психологічному пізнанні (АСПП) це забезпечується шляхом спонтанної візуалізації актуальних аспектів психіки його учасниками [17]. Важливо зауважити, що засоби опосередкування не є окремим предметом пізнання, як для тих, хто «моделює», так і для дослідника (психолога (П.)). Самопрезентанти респондента (Р.) ми в подальшому будемо синонімічно називати опредметненими моделями. Уточнимо, що мова йдеться про ототожнення з моделями, що формуються самоплинно (тобто природні моделі) і символічно втілюють реальність психіки, включаючи несвідоме, що недосяжне для прямолінійного сприйняття. Саме тому глибинне пізнання спирається на процес співвіднесеності моделі з оригіналом.

Співвіднесеність опредметненої моделі психіки респондента із оригіналом може відзначатись лише відносно прямолінійністю в частині апелювання до предметного світу в його ньютонівських законах. При цьому модель набуває функції опосередкування лише за умов її співвіднесеності із суб'єктивною реальністю, тобто психікою суб'єкта [12, 13]. Парадокс полягає в тому, що ми, пізнаючи суб'єктивну реальність, спираємось на об'єктивність характеристик опредметненого презентанта, тобто на його не лише відповідність непорушним «ньютонівським законам», а й відступам від них, що є інформативним для пізнання сутнісних аспектів психіки в її деформованості. Тому зрозуміло є значущість опредметненої самопрезентації суб'єкта для створення передумов об'єктивного пізнання психічного в єдності сфер свідомого і несвідомого.

Висновок: глибинне пізнання психіки потребує, з одного боку *співвіднесеності самопрезентанта з об'єктивною реальністю, а з іншого, це може бути здійсненим лише за умов «оживлення презентанта» в діалогічній взаємодії П. з Р.* Звідси стає зрозумілим, що сам по собі процес самопрезентації (тобто опредметнене моделювання психіки) не вирішує питання глибинного пізнання. Тривіальною є глибинна істина, що зміст психіки не може бути заявлений назовні прямолінійно ні за яких умов! Тому матеріалізована презентація є дуже важливим, але, уточнюємо, лише необхідним проміжним ланцюгом в пізнанні цілісної психіки, який створює сприятливі умови для опосередкування, що є розлогим в діалогічній взаємодії.

Співвіднесення характеристик матеріалізованого презентанта із психікою, яка відзначається суб'єктивністю, потребує забезпечення умов позитивної дезінтеграції психіки і вторинної її інтеграції на більш високому рівні психічного розвитку особи (Т. С. Яценко) [2, 14]. Це можливо здійснити лише в процесі діалогічної взаємодії П. з Р., дотримуючись вимог покрововості, інформаційної порційності, послідовності, багаторівневості, єдності діагностики з корекцією та частковості діагностико-корекційних «па». Така діалогічна процедура незмінно актуалізує психологічні захисти. Психологічні захисти задають в процесі декодування презентанта суб'єктивно-сміслові аспекти, які архетипно візуалізуються та набувають доступності для пізнання їх семантики в процесі діалогічної взаємодії П. з Р.

Діалог відкриває перспективи синтезу об'єктивного аспекту самопрезентанта у його співвіднесеності з оригіналом: (1) відповідності законам об'єктивного світу; (2) співвіднесеності з оригіналом психіки. Останній відзначається суб'єктивністю, яка перш за все задається системою психологічних захистів в їх можливостях створення відступів від реальності на догоду ідеалізованому Я суб'єкта. Співвіднесеність презентанта (моделі) з оригіналом є можливим лише за умов діалогічної взаємодії П. з Р., що є процесом «оживлення» моделі. Останнє відрізняє такого роду моделювання від формалізованих (машинних) моделей.

Діалогічна взаємодія стимулює дихотомію «зовнішнього» і «внутрішнього» шляхом запитань П. і відповідей Р. Із сказаного виходить, що глибинне пізнання не передбачає автономії наукової проблеми, яка розв'язується в процесі АСПП. Новизна ж задається індивідуально неповторністю психіки Р. Тому, є тісний взаємозв'язок (як і відмінність) між результативністю діалогу, що задає сутнісно діагностико-корекційний процесу і науковими узагальненнями, що передбачають опрацювання стенографічного матеріалу.

Процес «осуб'єктивування» («оживлення») матеріалізованого презентанта пов'язаний з його наповненням (в процесі діалогу) емотивним змістом, за яким стоять смислові параметри, що мають вияв у інформаційних еквівалентах, які «зшивають» різні за мовою (вербальна невербальна), проте спільні за кодом реальності. Діалогічний процес знаменує співвіднесеність презентанта (моделі) із психічною, тобто суб'єктивною реальністю, що ми далі представимо на емпіричному матеріалі психоаналітичної роботи із використанням моделей із каменів.

Професійний же аспект ефективності ведення діалогу в форматі глибинного пізнання має окрему третю лінію орієнтації на «оригінал». (3) Йдеться про професійний формат побудови діалогу П. з Р., яка пов'язана з орієнтацією на імплікативний порядок психіки, що є неповторним в кожній особі. Теоретично це задає орієнтацію на співвіднесеність з «горизонтом», тобто межню дотичності свідомого і несвідомого в їх невід'ємності і функційній асиметричності. Потрійна співвіднесеність з «оригіналом» латентно синтезується в процесі діалогу і є підкореною одній задачі – цілісному пізнанню психіки до якого в індивідуалізованій формі долучається Р., та сприяє досягненню практичного результату, що виражається в розв'язанні ним власної особистісної проблеми (внутрішньої, стабілізованої суперечності).

Вийти на істину – першорядна задача кожного науковця! В глибинному пізнанні істина має подвійну значущість: для респондента – вона є стимулом до само змін, що каталізуються інстинктом самозбереження; для психолога – її значущість має вияв у:

а) наданні допомоги в самозмінах учасників АСПП, розв'язанні конкретної задачі ослаблення внутрішньої стабілізованої суперечливості психіки, що й складає особистісну проблему; б) пізнання глибинних витоків внутрішньої суперечливості психіки, яка порушує гармонійність взаємозв'язків сфери несвідомого і свідомого, тобто цілісність психічного. Перший аспект більше орієнтований на безпосередню діалогічну взаємодію з респондентом. Науковий же аспект більш центрований на аналіз аудіо – та відеозаписів процесу АСПП.

Зупинимось на питанні участі архетипу в глибинному пізнанні. Психодинамічна парадигма дозволила встановити його зрощеність із усіма підструктурами психіки включаючи і систему психологічних захистів. Внутрішній імплікативний порядок латентно причетний до самого процесу та результату візуалізованої самопрезентації. Порядок сам по собі хоч і має латентну природу, але обумовлює енергетичну послідовність вияву спонтанної активності психіки. Ми впевнені, що візуалізація процесу самопрезентації здійснюється за участі архетипу, який забезпечує не лише візуалізацію, а й індивідуалізовану передачу когнітивного аспекту змістових параметрів психіки, що втілює презентанта. Пізнання останнього якраз і потребує діалогічної взаємодії психолога з респондентом, який відзначається багаторівневістю, розлогістю процесу, порційністю у відповідності вимог «позитивної дезінтеграції психіки і її вторинної інтеграції на більш високому рівні психічного розвитку суб'єкта».

Потрібно також врахувати, що глибинне пізнання психіки в її цілісності підкоряється принципу додатковості, що в психології реалізується в двох різновидах: принцип «невід'ємності свідомого і несвідомого» та принцип «із іншого» [13]. Дотримання сказаного вище, відкриває перспективи виходу на пізнання імплікативного порядку психіки в процесі АСПП, що є для нас дослідною перспективою.

Співвіднесеність сфери свідомого і несвідомого означає, що вияви в поведінці однієї та іншої сфери психіки «зшиті» інформаційною еквівалентністю, яка здатна об'єктивувати порушення взаємозв'язків між сферами свідомого в матеріалізовано-візуалізованих формах. Об'єднання двох сфер (свідоме/несвідоме) інформаційними еквівалентами має архетипну природу, яка дотична до зміни коду, а не «мови».

Сам по собі факт спонтанного вибору (чи моделювання) презентанта (малюнок, іграшка, ліпка) означає емотивну не нейтральність конкретного матеріалізованого засобу для самовираження суб'єкта, що задає початкову платформу для діагностико-корекційного співвіднесення презентованої моделі з оригіналом (психічним) у діалогічній взаємодії. Емотивний (мотиваційний) компонент сам по собі вказує на наявність осуб'єктивованості презентанта. В цьому криється парадокс: в глибинне пізнання вводиться елемент об'єктивності (візуалізований самопрезентант) з метою розкриття особливостей осуб'єктивування психіки індивіда. Недаремно існує вислів «геній – парадоксів друг». З одного боку, ми вводимо матеріалізований презентант для того, щоб мати опору в об'єктивній реальності (доказовість, яка потрібна перш за все Р. як стимул до само змін), а з іншого – відкриваємо перспективи пізнання респондентом неспостережувального (проте об'єктивно існуючого) через вияви осуб'єктивування об'єктивних (матеріалізованих) презентантів. Процес осуб'єктивування презентанта невидимий для самого його творця (тобто для Р.), у зв'язку з активністю системи психологічних захистів, які маскують справжній зміст на догоду ідеалізованому Я. Двоїсте

співвіднесення з оригіналом через: (1) об'єктивність предметного світу) і (2) суб'єктивність психічного здійснюється в АСПП відночас і не водночас. Так, в процесі АСПП ми можемо витратити певний час на прояснення, уточнення предметної сутності презентанта. Діалогічна ж взаємодія, що націлена на об'єктивування суб'єктивних аспектів презентації є багаторівневою та розлогою в часі. Момент єдності вказаних двох аспектів задається третім видом опосередкування (3) – професійність ведення діалогу, що передбачає орієнтацію на внутрішній імплікативний порядок, який пізнається психологом. Це і є вищий критерій професіоналізму, що дозволяє адекватно вибудовувати діалог, який єднає процесуальну діагностику та корекцію.

Висновок: *імплікативний порядок* психіки є невідомим ні респонденту, ні психологу, і, в той же час є послідовно відчутним в процесі діалогічної взаємодії П. з Р. та слугує ниткою Аріадни для професійної побудови діагностико-корекційного діалогу психологом. Враховується, що «подвійна співвіднесеність з оригіналом підкорена імплікативному мета-утворенню, що має вираженість у впорядкованості та системності психіки» (Т. С. Яценко). Якщо презентант є свідомим вибором суб'єкта (Р.), то цього не можна сказати про *імплікативний порядок*, він формується впродовж життя суб'єкта і пов'язаний з такою категорією як *поза досвідне* [2]. Імплікативний порядок сприяє в процесі діалогу підпорядкуванню змістів із «іншої сфери» (несвідомого), архетипно одягає їх у реалії матеріалізованих можливостей передачі неусвідомлюваного змісту. В цьому є зближення діалогу зі смисловими навантаженнями презентанта, які він покликаний порційно і багаторівнево об'єктивувати. Схожість знаходимо з методом вільних асоціацій З.Фрейда, зокрема психоаналітичний словник відзначає, що метод психоаналізу «націлений на виявлення визначеного порядку» [1, с. 506]. При цьому важливо уточнити, що пізнання внутрішньої впорядкованості психіки не є кінцевою практичною задачею пізнання. Головний орієнтир діалогічного процесу взаємодії в системі П.↔Р. є пізнання психіки суб'єкта, з метою надання допомоги в оптимізації (гармонізації) сфер свідомого і несвідомого. В цьому процесі важливою є інтерпретація поведінки респондента, що виявляє суперечність між свідомо декларованою логікою та логікою несвідомого («іншою логікою»), що об'єктивується фактажем спонтанно-поведінкового матеріалу респондента.

Таким чином, співвіднесення моделі (презентанта) з імплікативним порядком можливе лише за умов оптимальної вибудови діалогу психолога з респондентом. Враховуючи, що діалог потребує відповідної прогностичності то необхідним є лінійне узагальнення уже отриманого поведінкового матеріалу, в якому логічні взаємозв'язки висікають саме ту характеристику, яка вписується в уже виявлений порядок, ситуативно нівелюючи полізначність символіки. Виявлення ланцюга впорядкованості психічного є провідним в інтерпритації.

І в цьому можна знайти черговий парадокс: психолог повинен бути «на півкроку попереду респондента» і в той же час «слідувати за ним». Цю дилему легко спростувати, адже вказані ці «півкроку» визначає той, же поведінковий матеріал респондента (діалог, відповідь на запитання П.), який своєю ітеративністю уже забезпечив психологу адекватну прогностичність, що сприяє професіоналізму діалогічної взаємодії. Уточнення прогностичності психолога відповіддю Р. на поставлене запитання дозволяє стверджувати, що

таки «останнє слово за респондентом» і що психолог «слідє за ним», що й означає слідування за імплікативним порядком психіки особи.

Далі представимо практику глибинного пізнання психіки протагоніста Л. з використанням візуалізованої самопрезентації з використанням каменів.

Рис. 1. Модель: «Сім'я і друзі»

Інструкція: Протагоністу Л. запропоновано викласти композицію (модель) на тему «Моя сім'я» з використанням каменів. Результат представлено на рис. 1. (Л. сама уточнила тему, що дозволено, і дала «і друзі»).

Діагностико-корекційний діалог

Л.: (Респондент пояснює модель «Сім'я і друзі»). Ці два камені є батьки (рис. 1, два великі камені вгорі); цей камінь символізує сестру (див. круглий камінь зліва); це – мої друзі (див. чотири каменя в нижньому правому куті) і я (див. камінь в центрі, темний) в центрі.

П.: Дивлячись на модель сім'ї та значимих для тебе людей ми бачимо, що у тебе є захист (чи потреба в захисті), оскільки твій камінь знаходиться в центрі (а усі інші – кругом тебе). А ще – ти ближча до друзів ніж до батьків?! По відстані між фігурами можна сказати, що хтось знаходиться ближче до тебе, а хтось далі. «Камінь» сестри більший за твій (рис. 1). Чому?

Л.: Сестра молодша, але вона ближче і значиміша для мене ніж друзі, її підтримка більш важлива.

П.: Моделювання із каменів засвідчує швидше бажаність близькості з сестрою тому, що вона досить далеко від твого каменя (див. рис. 1)?

Л.: Тому, що я її бачу і спілкуюсь з нею менше і рідше ніж з друзями.

П.: Камінь батька ближче до друзів (див. рис. 1, великий камінь в верхньому правому куті), він вам як друг?

Л.: Мені з батьком простіше спілкуватись ніж з матір'ю, тому дійсно моя рука так виразила, хоча я про це і не думала.

П.: Бачимо, що «камінь» батька (якщо взяти до уваги розмір) найбільш значимий серед усіх?

Л.: Він має великий вплив на моє життя, на мою долю. Я залежу від батьків тому, напевно, поклала великі камені їм обом.

П.: Ми бачимо у композиції, що камені матері і сестри (див. рис. 1) близькі один до одного?

Л.: Так.

П.: Якщо б окреслити простір між фігурою матері і твоею, одним словом, що вас об'єднувало б чи роз'єднувало, то яке слово було б тут написано?

Л.: Слово – «сестра»!

П.: Тоді, очевидно, можна поставити «камінь» сестри (замість вказаного тобою слова) між цими камінцями – тобою і матір'ю. Зроби це (див. рис. 2, вгорі зліва: камінь Л. матері, сестри (Л. поставила сестру близько до матері)).

Л.: Так.

Рис. 2. Перестановка каменя сестри

Рис. 2а. Фрагмент рис. 2

П.: Значить ці відносини визначаються «камнем сестри» (див. рис. 2а)?

Л.: Так. Я з матір'ю спілкуюсь через сестру.

П.: Чи вдячна ти сестрі за таке спілкування? Якщо так, можеш їй висловити це.

Л.: Я дякую, сестро, за вплив на цю фігуру (вказує на камінь матері).

П.: Сестра захищає тебе в чомусь від цієї фігури чи за що саме вдячність?

Л.: Так, захищає.

П.: Тоді вона із молодшої «перетворюється» на старшу?

Л.: У контексті взаємин з матір'ю – так, тому камінь сестри більший за мій.

П.: Можна сказати, що у сестри колись були такі привілеї, які ти хотіла б мати?

Л.: Так, коли вона народилась, то я цього дуже бажала, але потім вона поглинула все, що було. Зараз вже не особливо.

П.: Що тобі б хотілось змінити і чи була б комфортно для тебе композиція без цих каменів (П. залишає лише камені, що мають відношення до сім'ї, див. рис. В. 3 і прибирає друзів)?

Рис. 3. Композиція сім'ї (без друзів)

Л.: Ні, їх не потрібно забирати, мені не затишно.

П.: Тоді ми можемо сказати, що повного захисту в сім'ї ти не відчуваєш, і це компенсують друзі?

Л.: Так, це абсолютно вірно.

П.: Цій фігурі ти не можеш довіритися (див. рис. В. 3, камінь матері зверху зліва)?

Л.: Так вийшло в житті, що ближче до мене друзі, аніж мати.

П.: За що ти хотіла б подякувати цим фігурам (див. рис. В.2, друзі справа)?

Л.: Друзі, я хочу висловити вам вдячність за підтримку, тобі, батьку – за розуміння, за любов, взаємовиручку – перебирання моїх проблем на себе, хочу попросити вибачення за свою не завжди прийнятну поведінку. Сестрі хотіла б подякувати за близькість, вона мені дуже близька. Правда не знаю за що я хотіла б подякувати матері?...

П.: Можливо, за те, що тебе народила?

Л.: Можливо, але не хочеться це говорити, є внутрішній бар'єр.

П.: Ти також хотіла б попросити пробачення у матері за щось чи ні?

Л.: Ні.

П.: Тоді придумай те, що без бар'єрів скажеш матері.

Фрагмент психодрами

Л.: Мама, мені образливо за брак твоєї уваги, тепла і ласки.

П. (Мама говорить): «Ти сама недостатньо виражаєш тепло і ласку».

Л.: Я виражала, але ентузіазм моїх спроб уже закінчився, я уже звикла до емоційної депривації, яку ти створюєш і мені зараз і так добре.

П.: Тоді мама може сказати, що «мені дуже складно наблизитись до тебе, ти «цінуєш» дистанцію, що склалась». А чи справді «усім добре»?

Л.: Усім добре, нехай так і буде, це краще ніж було.

П.: Мати це все почула і наближається до Л., як вона буде себе почувати (див. рис. 4, де камінь сестри (зліва нижній кут) відсунули, а Л. зайняла її (сестри) місце)?

Рис. 4. Перестановка Л. на місце

Рис. 5. Фрагмент рис. В. 4 сестри до матері

Л.: Напевно, це не очікувано, і тому трохи дискомфортно, особливо, якщо друзів забрати (див. рис. 5) мені буде не комфортно, дуже хочеться покласти їх назад.

П.: В такій ситуації (рис. 5) як ти будеш рятуватись від дискомфорту?

Л.: Наближусь до батька я (див. рис. 6, великий камінь у верхньому правому куті) показую матері, що прагну широкій близькості, і що її знайду лише біля батька.

Рис. 6. Л. переставляє свій камінь до батька

Рис. 7 Фрагмент рис. 6

П.: Тоді я можу представити, що так було колись і мати теж була ближча до батька (див. рис. 7)?

Л.: Так вірно, то було до п'ятнадцяти років (Л. сама уточнила композицію, поставивши свій камінь ближче до батька).

П.: Яке місце потім зайняла сестра в цій композиції, яким була вона камінцем?

Л.: Вона була таким камінцем (див. рис. 8) (Л. вибирає маленький світлий камінь біля матері).

П.: По композиції (див. рис. 8) ми бачимо, що сестра твій контакт з батьком не розірвала, порушився він лише з матір'ю (рис. 8, великий камінь зліва разом з каменем сестри).

Л.: Так, порушеними виявились взаємини з матір'ю.

П.: Бачимо, що композиція повторюється в тому, що взаємини з матір'ю опосередкувала сестра (рис. 3),

проте є різниця в композиціях у тому, що тоді з тобою, на близькій дистанції, був батько (рис. 8)?

Рис. 8. Сім'я 15 років тому

Л.: Так, тоді з батьком були відносини на близькій дистанції, а зараз більшу частину мого життя займають друзі.

П.: Чи може сказати, що тут (рис. 7) змодельована ідеальна модель сім'ї?

Л.: Так.

П.: Чи розумієш сама, що це неможливо повернути.

Л.: Так, я це розумію, але мені з того сумно.

П.: Можна спрогнозувати, що твої взаємини з людьми протилежної статі будуть навантажені такими об'єктивними відношеннями які ілюструє композиція (рис. 7), що відображає твої взаємини з батьками?

Л.: Так. Я відчуваю, що інколи з'являються необґрунтовані ревності, якщо я відчуваю, що буваю «відсунута» вбік і т. п. Я дуже вдячна Вам за те, що я зрозуміла «анатомію» взаємин у моїй сім'ї, і що вони в меншій мірі мене будуть травмувати. Я вдячна долі, що мала нагоду це об'єктивувати свої відчуття через просторову розстановку камінів. Мені стало легше, я стала більш захищена сама від себе і від власних самопокарань та перенесення

пережитих незгод на майбутні взаємини у власній сім'ї. Дякую усім учасникам.

Підсумовуючи, сформулюємо висновки.

1) Пізнання внутрішньої суперечливості психіки потребує введення матеріалізованих презентантів з застосуванням діалогічної взаємодії психолога з респондентом, що сприяє об'єктивуванню з несвідомого тих змістових аспектів, які детерміновані «позадосвідно»;

2) Архетип не зливається з процесом візуалізації і за своїми функціями є ширшим. Йому відповідає статус інстинкту (що надано К. Юнгом). Ідея орієнтації на візуалізовані посередники в глибинному пізнанні емпірично підтверджена. Архетип відзначився причетністю до когнітивних аспектів несвідомого. Архетипна сутність психічного сприяє ефективності ведення діалогічної взаємодії (П.↔Р.) з використанням візуалізованих презентантів (моделей), які в процесі їх оживлення набувають посередницьку функцію;

3) Дослідження дозволяє виділити такі різновиди співвіднесеності візуалізованого самопрезентанта (моделі) з оригіналом:

(1) об'єктивно – предметна;

(2) суб'єктивно – психічна;

(3) професійно – логічна.

4) Самопрезентант психічного, потребує співвіднесення з оригіналом через діалогічну взаємодію П. з Р. Лише діалогічна взаємодія невидимо задає синтез усіх різновидів співвіднесення з оригіналом до єдиного знаменника – пізнання психіки в її цілісності та індивідуальній неповторності.

5) Встановлено відмінності арт-терапії від АСПП, яка обмежується лише актом опредметнення психічного і не використовує психоаналітичний діалог для забезпечення динаміки пізнання в цілісності психіки.

Список літератури:

1. Аврамченко, С. М. Пізнання внутрішньої суперечливості психіки суб'єкта методом психомалюнку: автореф. дис... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / С. М. Аврамченко. – Івано-Франківськ, 2004. – 294 с.
2. Андрущенко В. П., Яценко Т. С. Філософсько-психологічні проблеми методології пізнання психіки / Т. С. Яценко, В. П. Андрущенко // Психологія і суспільство: укр. теор.-методол. соціогуманіт. часопис. – 2012. – № 3. – С. 63–77.
3. Бабенко К. А. Взаємозв'язок механізмів символізації змісту несвідомого (на матеріалі психоаналізу комплексу тематичних психомалюнків): автореф. дис... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / К. А. Бабенко. – К., 2007. – 20 с.
4. Білуха Т. І. Розвиток особистості майбутнього психолога-практика засобами корекційно-виховного впливу: дис... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Т. І. Білуха. – Івано-Франківськ, 2006. – 354 с.
5. Горобець Т. В. Соціально-перцептивні деформації – епіфеномен психічних захистів: дис... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Т. В. Горобець. – Івано-Франківськ, 2008. – 392 с.
6. Драгола Л. В. Метафоричність у системі глибинного пізнання психічного майбутнім практичним психологом: дис... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Л. В. Драгола. – Харків, 2013. – 224 с.
7. Євтушенко І. В. Роль архетипної символіки у вираженні інтимних почуттів суб'єкта до близьких йому людей (на основі міфів, казок, психомалюнків): дис... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / І. В. Євтушенко. – К., 2004. – 371 с.
8. Лапланш Ж. Словарь по психоанализу / Ж. Лапланш, Ж.-Б. Понталис; пер. с фр. Н. С. Автономовой. – М.: Высшая школа, 1996. – 623 с.
9. Педченко О. В. Глибинно-психологічні витоки релігійної віри та їх пізнання у процесі активного соціально-психологічного навчання: дис... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / О. В. Педченко. – Івано-Франківськ, 2011. – 440 с.
10. Сергієнко І. М. Глибинно-психологічні передумови ставлення суб'єкта до інших людей (на матеріалі активного соціально-психологічного навчання): дис... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / І. М. Сергієнко. – Івано-Франківськ, 2004. – 222 с.
11. Туз Л. Г. Психоаналітична інтерпретація як засіб корекції поведінки учасників активного соціально – психологічного навчання: дис... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Л. Г. Туз. – К., 2010. – 363 с.
12. Философский энциклопедический словарь / [гл. ред.: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов]. – М.: Сов. энцикл., 1983. – 840 с.
13. Яценко Т. С., Глузман А. В. Методология глубинно-коррекционной подготовки психолога / Т. С. Яценко, А. В. Глузман. – Днепрпетровск: Инновация, 2015, – 396 с.
14. Яценко Т. С. Активная социально-психологическая подготовка учителя к общению с учащимися [Текст]: книга для учителя / Т. С. Яценко. – К.: Освіта, 1993. – 208 с.

15. Яценко Т. С. Концептуальні засади і методика глибинної психокорекції: підготовка психолога-практика [Текст]: навч. посіб. / Т. С. Яценко, Б. Б. Іваненко, С. М. Аврамченко, І. В. Євтушенко, І. М. Сергієнко, І. В. Калашник, Т. В. Богдан. – К.: Вища шк., 2008. – 342 с.
16. Яценко Т. С. Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика [Текст]: навч. посіб. / Т. С. Яценко. – К.: Вища шк., 2006. – 382 с.
17. Яценко Т. С. Психологічні основи групової психокорекції [Текст]: навч. посіб. / Т. С. Яценко. – К.: Либідь, 1996. – 264 с.
18. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції: активне соціально-психологічне навчання [Текст]: навч. посіб. / Т. С. Яценко. – К.: Вища шк., 2004. – 679 с.

Франчук А.Ю.

Черкасский национальный университет имени Богдана Хмельницкого

ДИАЛОГИЧЕСКОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ПСИХОЛОГА С РЕСПОНДЕНТОМ – ПЕРЕДПОСЫЛКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ГЛУБИННОГО ПОЗНАНИЯ ПСИХИКИ СУБЪЕКТА

Аннотация

Статья «Диалогическое взаимодействие психолога с респондентом – предпосылка эффективности глубинного познания психики субъекта» представляет новую, психодинамическую постановку проблемы познания психики в ее целостности. Указываются предпосылки эффективности этого процесса, к которому относятся не только принципы организации группы активного социально-психологического познания (АСПП), но и опредмечивание психики субъекта (в разных тематических форматах) на основании спонтанности его поведения. Доказывается, что эффективность приема опредмечивания может быть результативным при условии: придерживания принципа дополнительности, который может быть реализован в психологии в двух принципах, а именно: принцип неотъемлемости сознательного и бессознательного, принцип «из юного»: следование процедуры глубинного познания законам позитивной дезинтеграции и вторичной интеграции психики на более высоком уровне психического развития; «оживление» материализованного презентанта в процессе диалогического взаимодействия психолога с респондентом, что является предпосылкой приобретения опредмеченной модели посреднической функции между сознательным и бессознательным на пути познания их во функциональной целостности. Именно поэтому диалог является ведущим фактором в процессе глубинного познания психики субъекта.

Ключевые слова: глубинное познание, визуализация, опредмечивание психики, целостность психики, сознательное, бессознательное, психологические защиты, модель, визуализированный презентант, диалог. Диалогическое взаимодействие, оживление опредмеченного презентанта.

Franchuk O.Y.

Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University

DIALOGIC INTERACTION BETWEEN A RESPONDENT AND A PSYCHOLOGIST AS THE PREREQUISITE OF EFFICIENT DEEP COGNITION OF THE SUBJECT'S PSYCHICS

Summary

The article «Dialogic interaction between a respondent and a psychologist as the prerequisite of efficient deep cognition of the subject's psychics» presents a new formulation of the problem of cognition of the psychics in its integrity. The prerequisites of the efficiency of this process, which includes not only the principles of organization of the group of active socio-psychological cognition, but depersonalization of the subject's psychics (in various thematic formats) based on spontaneity of a person's behavior are specified. It is shown that the efficiency of the method of depersonalization can be realized under the following (two) conditions: the principle of additionality, psychic can be implemented in two principles, namely, the principle of inalienability of the conscious and the unconscious and the principle of «from the other another», following the procedure of deep knowledge of the laws of positive disintegration and secondary mental integration at a higher level of mental development; «Revitalization» of the object materialized in the dialogic interaction between a psychologist and a respondent, which is a prerequisite for acquisition into the mediation function between the conscious and the unconscious towards understanding their integrity.

Keywords: deep knowledge, visualization, depersonalization of mind, integrity of mind, the conscious, the unconscious, psychological protection defense, model, visualized presentant, dialogue, dialogical interaction, animation of depersonalized presentant.